

І. Г. Абрамова
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовної підготовки
Запорізький державний медичний університет
м. Запоріжжя, Україна

АВТОРСЬКА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ПЕРСОНАЖІВ У ПРОСТОРІ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ (НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТЕЙ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО)

***Анотація.** У статті здійснено аналіз образу автора у творах І. Нечуя-Левицького, який виявляє й реалізує себе в цілісності та зв'язності всього твору, визначає його стилістичну своєрідність, нафос, тональність вислову. Аналіз образу автора досліджується в таких комунікативних аспектах. Перший стосується організації повісткування й типу оповіді; другий полягає в розгляді особливостей усвідомлення автором своєї функції творця; третій враховує чинник адресата (прагматичну структуру), орієнтуючись на якого автор комунікативно відкриває свій текст.*

***Ключові слова:** автор, читач, адресант, адресат, об'єкт, суб'єкт, оповідач, комунікація, нарація.*

Постановка проблеми. Українська літературознавча наука ХХІ ст. суттєво оновила методологію, методику і сам предмет досліджень. Виразно сформувалася тенденція до нового прочитання класики. Орієнтація досліджень у першу чергу на художньо-естетичні вартості тексту, розуміння особи письменника як свідомо й несвідомо інтегрованого у мистецький твір літературного персонажа дозволили створити нові інтерпретації.

Прозова творчість І. Нечуя-Левицького належить до ядерних явищ українського літературного канону і є предметом переосмислення. Відбувається поглиблення й ускладнення рецепції письменника, по суті, народження його нового образу.

І. Нечуй-Левицький уже першими своїми творами зробив помітний внесок в утвердження нового художнього мислення. Для цього були не лише іманентні літературні, а й глибоко індивідуальні психологічні підстави. Адже новий письменницький стиль, зазначає Р. Барт, завжди укорінений в «особистій, інтимній міфології автора, у сфері його мовленнєвого організму, де народжується найбільш первинний союз слів і речей, де раз і назавжди складаються основні вербальні теми його існування... Стиль – це його самотність» [1, с. 310].

Мета статті – проаналізувати специфіку авторської індивідуальності, своєрідність образів автора і читача у творах І. Нечуя-Левицького.

Виклад основного матеріалу. Видається доцільним проводити аналіз образу автора за творчістю І. Нечуя-Левицького в трьох аспектах. Перший полягає у з'ясуванні того, як письменник організує своє повісткування, який тип оповіді обирає, прагне бути літописцем епохи чи фіксатором власного суб'єктивного досвіду, уявляє себе суб'єктом, що формується іншими, намагається зробити тексти документом чи очевидно фікцією, комплексним висловлюванням чи фрагментом. По-друге, важливо, як автор усвідомлює свою функцію творця, іншими словами, які теми його хвилюють – суспільно значущі чи інтимні, етичні чи політичні, філософські, історичні тощо. По-третє, присутнім чинником є образ адресата, перед яким автор комунікативно відкриває свій текст. Відтак суб'єктивно організоване повісткування може набувати високого ступеня модальності, сягаючи рівня полеміки, моралізаторства і прямого дидактизму, іронії, висміювання і пародії або ж стилізуватися як «об'єктивна» фіксація життя й досвіду особистості.

Особистісний, екзистенційний досвід дистанції та глибоке розуміння сутності нового мистецтва уможливили швидке й упевнене впровадження автором «безсторонньої» об'єктивної манери викладу в першій повісті «Дві московки» (1868). Без сумніву, мова оповідача ще дуже залежна від фольклорно-ліричної традиції, їй властива пісенна тропіка й народні інтонації. Наратор, хоч і формально винесений за межі художнього світу та дії, досить активно виявляє свою присутність у тексті: читач легко може скласти уявлення про його світогляд, емоційний спектр і наміри за стилістичними особливостями мови твору. Власне, мова автора дуже близька лексично й синтаксично до мови героїв-селян. У текст включено пісні, описи ритуалів (весілля), фольклорну символіку як основу образності. Особливо виразно

залежність від народної творчості й попередньої оповідної прози виявляється в портретних характеристиках (живописний і «паспортний» портрети), у пейзажах.

Художні засоби, застосовані автором у пейзажах, також свідчать про залежність, навіть часткову зануреність свідомості оповідача у фольклорну традицію, народний світогляд. Наскрізна місячна символіка саме в мові автора засвідчує, що не тільки персонажі наділені народним світоглядом, є природними носіями українського характеру, менталітету, а й сам оповідач декларує себе його носієм. Він стає інтегрованим виразником характерів героїв, а його позиція – центром орієнтації читача в художній дійсності твору.

Близькість «Двох москвовок» до фольклоризованої прози особливо помітна в ритмомелодичній організації мови, в її аудіальному (слуховому) аспекті. Залежність від пісенної традиції образу впадає в око в образі матері, яка рятує свого сина: «То не звір блукає в сосновому бору темної ночі, то не вовчиця ховається з вовчєнятами, тікаючи до своєї нори, то мати тікає з сином, ховається від людей» [2, с. 87]. Однак така характерна для народних дум стилістика (на паралелізмі) й образність у тексті повісті перебувають на становищі стилізації, орнаментики. Крім того, орієнтація мови оповідача на фольклорні й літературні стереотипи дає змогу авторові ввести у твір аксіологію (перелік цінностей), властиву народному світогляду. Завдяки такому відсиланню до колективних етнічних норм, моралі, світобачення мовлення оповідача наче набуває більшої ваги й авторитетності для передусім для сільського українського читача, якого, очевидно, такий текст передбачає як зразкового адресата. Імплицитний читач, тобто такий, що «в ідеалі має розуміти всі конотації автора, різні «стратегії» його тексту» [3, с. 54], повинен погодитися, ідентифікуватися з ціннісною позицією оповідача.

Прикметою наративно-прагматичної організації тексту «Причепи» є часті появи експліцитного автора, який то «наївно», у дусі народного оповідача перериває лінійний сюжет, звертаючись до читача з пропозицією озирнутися на рід Лемішковського, то як публіцист засуджує певні суспільні явища (денаціоналізацію в освітній сфері, хижачку політику поляків). Ці прямі звернення мають явно дидактичний чи ідеологічний характер, за ними проступає образ автора, що усвідомлює себе суб'єктом впливу на свідомість читача.

«Причепи» – перший текст І. Нечуя-Левицького, у якому експліцитно подана ідеологія, «логічна ідея» переважає образне начало [4, с. 97]. Важко не погодитися з В. Власенком, який зазначав, що «ліплення образів зденаціоналізованих управителів за зарані задуманою схемою, безумовно, знизило їх художність. У ряді місць вони сприймаються як манекени, а не живі люди» [5, с. 37]. На нашу думку, така художня якість зумовлена саме прагматично-комунікативною структурою тексту, творенням образу в системі «автор-читач-твір», яка в І. Нечуя-Левицького дидактично орієнтована. Імплицитний автор у такій літературній комунікації постає як абсолютний ідеологічний і моральний авторитет, що не залишає читачеві місця для сумнівів і самостійної рефлексії. Останній в акті ідентифікації покликаний засвоїти перелік авторських цінностей, відшліфувати власні погляди відповідно до стратегії тексту. Такий тип взаємодії адресанта й адресата є взірцевим для народницької моделі, яка в сучасному літературознавстві трактується «через особливу критичну комунікацію, що має передусім публічний характер і суб'єктом якої виступає особа-дослідник (інтелігент), яка керується «світлом розуму» і спрямовує своє повідомлення до певної ідеальної істоти, що нею мислиться людство (народ). Такий тип дискурсу асоціюється з абсолютною правдивістю й об'єктивністю повідомлення» [6, с. 17].

Посилення візуального начала в прозі було одним із чинників, що руйнували традиційну суб'єктивну оповідь і сприяли утвердженню об'єктивно-повістєвої манери викладу. Розгорнутий пейзаж не передбачався самою комунікативно-прагматичною структурою творів із персоніфікованим у художньому світі оповідачем. Останньому достатньо було кількома штрихами окреслити місце й час дії, його головне завдання полягало в іншому. Читач такої прози виступав, власне, передусім у ролі потенційного слухача – одnodумця автора. Розлогий пейзажний опис І. Нечуя-Левицького унеможливило такий тип спілкування адресанта й адресата. В оповідача з'являється додаткова функція, яку в зарубіжному літературознавстві, зокрема в наратології (течія структуралізму, предметом дослідження якої є особливості прагматичної структури тексту), прийнято називати фокалізацією. Це означає, що в прозовому творі виділився «новий рівень комунікації, на якому відбувається вербалізація зорової перспективи» [3, с. 100]. Імплицитний читач такого тексту вже бачиться не стільки як зразковий і вдячний слухач, скільки як глядач.

Видається також симптоматичною значно менша кількість фольклорних ремінісценцій у пейзажних описах І. Нечуя-Левицького. Письменник витворює на основі особистих спостережень, глибоко індивідуального досвіду свої неповторні авторські образи, дещо, утім, залежні, насамперед у ранній прозі, від романтичної поезиї.

Настанова на візуалізацію зображення впливає з розуміння І. Нечуєм-Левицьким самої сутності мистецтва слова. Характерно, що, визначаючи фундаментальну особливість тогочасної літератури, письменник використовує «дзеркальну» метафору: «Реалізм чи натуралізм в літературі потребує, щоб література була одкидом правдивої, реальної життя, похжим на одкид берега в воді, з городом, чи селом, з лісами, горами, всіми предметами, котрі знаходяться на землі. Реальна література повинна бути дзеркалом, в котрому б одсвічувалась правдива життя, хоч і тонка, похжа на мрію, як самий одсвіт» [7, с. 70]. Отже, уведення в структуру твору розлогого, локалізованого, детально виписаного реалістом-художником пейзажу було характерною ознакою нового типу письма, нового типу літературної комунікації.

Носієм суто народного ставлення до природи, можливо навіть певних міфологічних уявлень виглядає й сам автор. Адже не випадково його, як і селянина, найбільше приваблює пора розквіту, літа, життєвого буяння, а зима асоціюється зі смертю, з усім недобрим. Легко помітити, що інтенсивність перебігу зображуваних подій може збігатися з динамікою рослинного циклу: згасає природа – зупиняється нарація. Дуже часто автор просто вилучає зиму із сюжетного часу, вказуючи, що почалася весна, або ж взимку чи пізньої осені відбуваються якісь непріємні, трагічні події (Микола покидає Немидору, Олеся зазнає приниження від Казанцева) тощо. Ця особливість характеризує автора не лише як свідомого прихильника народного світогляду, а і як органічного його носія, що дає йому змогу ефективно, авторитетно виступати інтегрованим виразником характерів етнопсихологічно детермінованих персонажів.

Розкриваючи комунікативно твір перед читачем, автор-оповідач постійно перебуває в модусі щирості, серйозності, а отже, авторитетності, постійно намагається посилити вагомість власного слова апеляціями до народної моралі та світогляду. Він не пропонує у своєму тексті жодних загадок, лакун, «місць невизначеності» (І. Ингарден), гри для активності інтерпретаційної роботи читацької свідомості. Він тяжіє до вичерпного, точного, комплексного вислову, розрахованого справити на адресата певний, на думку автора, позитивний вплив.

Висновки. Прагматична структура твору визначалася в І. Нечуя-Левицького діалектичною взаємодією образів автора й читача. Письменник творив художній світ, органічно враховуючи запити «давньої» аудиторії, вибудовуючи образність, сюжетіку, досягаючи максимальної, вичерпної повноти висловлювання, злитості оцінки й зображення так, аби забезпечити ефективно порозуміння з адресатом. З іншого боку, останній мислився як об'єкт морально-естетичного впливу письменникової «тенденції».

За новаторською об'єктивною нарацією прози І. Нечуя-Левицького постає виразний, окреслений в ідеологічних, емоційних аксіологічних параметрах образ автора. Його оцінки, реакції, мова занурені в цінності народного світогляду, національної картини світу, відсиланнями до якої він утверджує власну непохитну авторитетність для читача, стає центром інтегрованого вираження ідеї твору.

Автор тяжіє до вичерпної семантичної повноти висловлювання, не спонукаючи читача до самостійного домислювання цілком викінченої цілісної хронікальної історії. Перелік цінностей, визначених народною мораллю, стає тим ідеологічним топосом, у якому ідентичності автора й читача зливаються воедино. Значення дослідження зумовлене його важливістю для перегляду більш об'єктивного, неупередженого розуміння творчості митця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барт Р. Нулевая степень письма. Семиотика. Москва : Радуга, 1983. С. 306–349.
2. Нечуй-Левицький І.С. Зібрання творів: У 10 т. Т. 1. Київ : Наукова думка, 1965. 379 с.
3. Современное зарубежное литературоведение (страны Западной Европы и США): Концепции, школы, термины. Энциклопедический справочник. Москва : Интрада- ИНИОН, 1996. 415 с.
4. Розвиток жанрів в українській літературі ХІХ – поч. ХХ ст. : Зб. наук. праць. Київ : Наукова думка, 1986. 296 с.
5. Власенко В. Художня майстерність І.С. Нечуя-Левицького. Київ : Радянська школа. 1969. 184 с.
6. Гундорова Т. Проявлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. Львів : Літопис, 1997. 297 с.
7. Нечуй-Левицький І. Українство на літературних позах з Московщиною. Культурологічні трактати. Львів : Каменяр, 1998. 256 с.

И. Г. Абрамова. Авторская индивидуализация персонажей в пространстве художественного произведения (на примере повести И. Нечуй-Левицкого). – Статья.

Аннотация. В статье осуществлен анализ образа автора в произведениях И. Нечуй-Левицкого, который обнаруживает и реализует себя в целостности и связности всего произведения, определяет его стилистическое своеобразие, пафос, тональность высказывания. Анализ образа автора исследуется в таких коммуникативных

аспектах. Первий кається організації повествовання; второй заключається в рассмотрении особенностей осознания автором своей функции творца; третий учитывает фактор адресата (прагматическую структуру), ориентируясь на которого автор коммуникативно открывает свой текст.

Ключевые слова: автор, читатель, адресант, адресат, объект, субъект, рассказчик, коммуникация, наррация.

I. Abramova. Author's individualization of characters in the space of artwork (on the example of the stories of I. Nechuy-Levitsky). – Article.

Summary. The article analyzes the image of the author in the works of I. Nechuy-Levytsky, who reveals and realizes himself in the integrity and coherence of the whole work, determines its stylistic originality, pathos, tone of expression. The analysis of the author's image is investigated in such communicative aspects. The first concerns the organization of the narrative and the type of narrative; the second is to consider the peculiarities of the author's awareness of his function as a creator; the third takes into account the factor of the addressee (pragmatic structure), focusing on which the author communicatively opens his text.

Key words: author, reader, sender, the addressee, object, subject, story-teller, communications, narration.

УДК 811'373.47

Н. В. Бардіна

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов професійного спілкування
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

ДИНАМІКА АНТРОПОНІМІВ АНГЛІЇ ТА ВЕЛЬСУ У 2015–2019 рр. (НА МАТЕРІАЛІ САЙТУ “BEHINDE THE NAME”)

Анотація. Дана стаття продовжує розпочату автором у 2017 році серію публікацій з англійської антропоніміки і містить короткий огляд історії формування англійської системи антропонімів та виклад дослідження динаміки особових імен, які надавали новонародженим в Англії та Вельсі у 2015–2019 роках. На основі матеріалів унікального сайту “Behind the Name” було виявлено найчастотніші імена у кожному із зазначених років, проведено їхній етимологічний та історичний аналіз, аналіз зміни частотності, окреслено ядро і варіативну частину групи антропонімів, зроблено спробу виявити причини і тенденції динаміки іменників.

Ключові слова: англійська мова, лексикологія, антропоніміка, етимологія, частотність, динаміка.

Проблема власного імені виникла тисячоліття тому. Ще у діалозі Платона «Кратил» з'явилась ідея, що імена людей віддзеркалюють їхні особисті властивості. Пізніше було усвідомлено, що вибір антропонімів залежить від історико-культурної ситуації, традицій, етнокультурної приналежності носія мови, моди на імена (загальної тенденції іменування), а також від суб'єктивних уподобань батьків або того, хто надає ім'я. Проблема антропонімії, таким чином, стає не лише лексикологічною, але й соціолінгвістичною, культурологічною, психолінгвістичною проблемою. Саме ім'я виокремлює людину як особистість, забезпечує її тотожність і одночасно залучає її до певної соціальної групи, історико-культурних координат. Тому дослідження динаміки імен у такій багатій на традиції і водночас відкритій усьому світу країні, як Велика Британія, є конче **актуальним**.

В останні десятиліття вітчизняна антропоніміка переважно орієнтована на українську мову. Це, дійсно, необхідно: національна антропонімія містить значну інформацію про особливості соціальної організації, економічний розвиток, культуру суспільства тощо. Дослідження антропонімичного простору інших мов проводять не так активно. Бібліографічною рідкістю стала книга К.Б. Зайцевої [8]. Лінгвокогнітивним і культурологічним характеристикам антропонімів було присвячено дисертацію Л.В. Гнаповської [7], з'явилися порівняльно-зіставні дослідження на матеріалі декількох мов [1; 10]. Авторка цієї статті у 2015–2017 роках проводила дослідження англійських антропонімів у психолінгвістичному